

УДК 159.9

Валерія Дмитрівна Онацька,

*слухач магістратури Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕФЛЕКСІЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ У ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Зміни, які виникли в нашій країні, призвели до реформування структури МВС України, актуальним постало питання, якими психологічними якостями повинен володіти сучасний працівник Національної поліції аби не повертатися до сумнівно-го досвіду минулих поколінь. Правоохоронна діяльність характеризується, з одного боку, постійною зміною ситуацій, з іншого – їх повторюваністю і рутинністю. Внаслідок цього аби запобігти стереотипізації дій поліцейських, які в свою чергу можуть виявитися помилковими, невід'ємною частиною особистісної зрілості правоохоронців має стати рефлексія, здійснювана на основі її диференційних типів, що дозволить поліцейським утримуватися від імпульсивних, стереотипних дій і свідомо регулювати свою діяльність з урахуванням всіх обставин. Проблема феномену рефлексії є однією з провідних тем сучасної психології, оскільки саме вона є унікальною якістю людини, яка робить її вищою істотою серед інших живих істот.

Аналіз літератури з окресленої проблеми свідчить про те, що вивчення рефлексії як детермінанти особистісної зрілості правоохоронців не було об'єктом спеціальних досліджень. У наукових джерелах розглянуто теоретико-методологічні аспекти основних категорій, пов'язаних з предметом нашого дослідження: у поданні про рефлексію можна виділити дві лінії. Західна психологія в особі структуралізму, функціоналізму, біхевіоризму, гештальтпсихології, орієнтована на природничо-науковий підхід, заперечує поняття рефлексії як зайвий для пояснення психічних явищ конструкт. І другу лінію вивчення рефлексії, яка характерна для вітчизняної психології. Рефлексія тут виступає як пояснювальний принцип розвитку самосвідомості та психіки в цілому (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Б. В. Зейгарник). Близьким до поняття «рефлексії» є термін «рефлексивність», що традиційно вивчається у широкому колі напрямів: діяльнісному (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв; в контексті *проблематики психології мислення*

(Ю. Н. Кулюткін, В. В. Давидов, В. Ю. Степанов); особистісному (О. Ф. Лазурський, Т. Є. Самулевич, Ф. Ю. Василюк); метакогнітивному (М. Келер, М. А. Холодна, М. Кеплінг) [2; 4]. На сьогодні поняття рефлексивності є більш новим у психологічній науці та його зміст досі не конкретизовано, але спроба дати визначення поняттю рефлексивності А. В. Карпова, на наш погляд є досить вдалою. Він стверджує, що рефлексивність – це властивість, а рефлексія – процес. У такому разі рефлексивність являється здатністю до рефлексії. Таким чином, якщо рефлексія – процес самопізнання, то рефлексивність – сама можливість існування цього процесу. На відміну від рефлексії рефлексивність є загальнолюдською здатністю, але у різних людей вона має різну міру враженості і співвідноситься не з конкретним змістом діяльності, а з системною цілісністю особистості. Це дозволяє ввести поняття «рефлексивність особистості», що визначається як її здатність до спрямування власної діяльності на саму себе, власні особливості, тобто рефлексивність забезпечує особистості можливість самоконструювання, саморозвитку, самодетермінації, але необхідно розуміти, що вона може мати не лише конструктивний, а й деструктивний характер. В. М. Галузяк стверджує, що завдяки рефлексії особистість стає для самої себе об'єктом управління. Відтак рефлексія може розглядатись як важливий засіб саморозвитку, умова і фактор особистісного становлення і особистісної зрілості [2]. Важливою сферою рефлексивного аналізу правоохоронця є його професійна самосвідомість, адже здатність аналізувати й оцінювати свої почуття і стосунки, сильні і слабкі сторони своєї особистості, ступінь їх відповідності професійним вимогам свідчить про психологічну зрілість поліцейського. Рефлексія також консолідує Я-концепцію, сприяючи, з одного боку, динамічності її змісту, а з іншого – підтримуючи її стабільність. У випадку заниженої самооцінки, негативної Я-концепції, що деструктивно впливає як на його професійне самопочуття, так і на характер взаємин з оточуючими, саме рефлексивний самоаналіз може стати дієвим корекційним інструментом (Р. Бернс) [2].

Рефлексія є каталізатором професійного і особистісного зростання, водночас може запобігати негативному впливу професії на правоохоронця. Рефлексія – важлива складова особистісної зрілості правоохоронців, оскільки дозволяє утримуватися

від імпульсивних, стереотипних дій, аналізувати свої вчинки та розуміти їх наслідки, а також свідомо регулювати свою діяльність з урахуванням всіх обставин. Існує декілька трактувань поняття «особистісна зрілість». Найважливішими з них є розуміння зрілості: а) як стадії розвитку людини, що відокремлює дитинство від старіння, б) як реалізація загальної тенденції психічного розвитку людини, в) як результат досягнення найвищого рівня розвитку, г) як розвиток різних компонентів психічної організації (емоційна зрілість, інтелектуальна зрілість, моральна зрілість, соціальна зрілість, біологічна зрілість), д) як розвиток здатності до досягнень [1]. У зв'язку з цим вчені виділяють різні критерії зрілості особистості, що відображають ті чи інші аспекти розвитку. Умовно їх можна поділити на дві групи – психологічні (індивідуально-орієнтовані) та соціальні (соціально-орієнтовані) критерії особистісної зрілості. До першої групи належать домінування вищих (духовних) потреб, рівень самосвідомості та самовизначення, рівень самоприйняття й самоповаги, ступінь самоактуалізації та самореалізації. Другу групу складають «громадянськість» як міра суспільної активності особистості, ступінь розвиненості соціальності, широта зв'язків людини зі світом, самостійність і відповідальність, розвинені ціннісні орієнтації, рівень моральності. Г. Олпорт був першим, хто ввів у психологію поняття зрілої особистості, помітивши, що психоаналіз ніколи не розглядає дорослу людину як справді дорослу [5]. О. С. Штепа схильна віднести формування особистісної зрілості до періоду 11–20 років, який, відповідно до епігенетичної теорії Е. Еріксона, тоді особистісну зрілість можна розглядати як одну з меж континууму его – ідентичності (інфантильність – особистісна зрілість) [6]. Можна припустити, що зріла особистість – це особистість соціально адаптована, яка засвоїла норми соціальних систем різних рівнів, і водночас індивідуалізована, орієнтована на реалізацію своїх цілей [3].

Отже, на сьогодні, незважаючи на наявність потреби розвитку такого важливого психологічного процесу, як рефлексія, без якого неможливе створення жодної психологічної програми та його взаємозв'язку з особистісною зрілістю, існує достатня роз'єднаність підходів до розуміння сутності цих феноменів, що не дає можливості цілісно оцінити їх структурну організацію.

Подальші перспективи дослідження пов'язані з емпіричним дослідженням вивченням рефлексії як детермінанти особистісної зрілості у працівників Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Абсалямова Л. М. Види та критерії психологічної зрілості людини. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. № 38. С. 5–17.
2. Галузяк В. М. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2008. № 4. С. 17–25.
3. Кудар К. В. Особливості особистісної зрілості працівників правоохоронних органів, які виконували службово-бойові завдання в не типових умовах. *Право і Безпека*. 2017. № 1 (64). С. 134–140.
4. Максименко С. Д. Рефлексія проблем розвитку в психології. *Психологія і суспільство*. 2001. № 3. С. 4–22.
5. Олпорт Г. Становление личности // Избранные труды. М. : Смысл, 2002. 462 с.
6. Штепа О. С. Феномен особистісної зрілості. *Соціальна психологія*. 2005. № 1. С. 62.

Одержано 17.04.2018

УДК 342.95(477)

Генрі Романович Парханов,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Перехід до правоохоронної системи, яка несе відповідальність перед суспільством за свої рішення й діяльність, надає поліцейські послуги, є тривалим процесом, який потребує належного інвестування, застосування державою заходів, спрямованих на створення чіткої вертикалі управління в Національній поліції України, забезпечення взаємодії та координації між її органами й підрозділами.

Водночас налагодження стабільного та ефективного управління на всіх ієрархічно структурованих рівнях у Національній поліції України вимагає перегляду існуючої практики здійснення превентивної діяльності, вдосконалення основних напрямків